

RESTITUIRI CULTURALE – POVESTEA STATUILOR REGALE DIN DOBROGEA DE SUD, REPATRIATE ÎN TOAMNA ANULUI 1940

Rezumat: Prezentul studiu este dedicat recuperării istoriei mai puțin cunoscute a două statui regale: este vorba de statuia Regelui Ferdinand I Întregitorul de la Silistra și bustul Reginei Maria de la Balcic. Ambele opere sculpturale au fost comandate de populația locală a celor două orașe, în perioada când acestea se aflau sub administrația românească. După pierderea Cadrilaterului, în toamna anului 1940, cele două statui, alături de alte opere istorice, arheologice și de artă au fost repatriate, poposind la Călărași și, respectiv, Constanța. În vreme ce statuia Regelui Ferdinand Întregitorul a fost topită de comuniști, la o dată rămasă necunoscută până în prezent, bustul Reginei Maria a fost depozitat, alături de alte sculpturi, în beciurile Primăriei Constanța și, mai apoi, în beciul Muzeului „Ion Jalea”, fiind repus pe soclu în noiembrie 2020. În cadrul studiului de față, prin permanenta consultare a presei din epocă și prin culegerea de informații din diversele arhive locale și centrale, am reușit să creionăm istoria ocultată a acestor două statui-simbol.

Cuvinte-cheie: Statuia Regelui Ferdinand I, bustul Reginei Maria, Silistra, Balcic, Cadrilater.

După actele istorice consumate prin voință națională în anul 1918, România Mare a cunoscut între 1921-1940 o perioadă deosebit de amplă de modernizare și dezvoltare sub toate aspectele, procese care s-au produs și în Dobrogea și, implicit, în sudul acesteia – Cadrilaterul. În contextul fertil al României întregite, județele Durostor și Caliacra „au cunoscut o accentuată dezvoltare economico-socială și culturală, o accelerată modernizare a structurilor democratice, precum și o dinamică racordare a mentalităților la exigențele civilizației europene”¹. Într-o scriere de epocă se arăta: „Din punct de vedere economic, Cadrilaterul înregistrase un avânt pe care niciodată nu l-ar fi

* Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; E-mail: roxanne_albu@yahoo.com

¹ Constantin Tudor, *Administrația românească în Cadrilater (1913-1940)*, Editura Agora, Călărași 2005, p.175.

cunoscut dacă continua să vegeteze sub administrația bulgară, pentru care Cadrilaterul nu era decât o provincie excentrică. România primise în 1913 o provincie deșertică, fără drumuri de fier și șosele, cu imense întinderi de pământ sterp, cu mizerabile bordeie turcești și tătărești. În 27 de ani de regim românesc, provincia a devenit înfloritoare. Apăruseră noi localități, satele sărăcăcioase se transformaseră peste noapte și în locul bordeielor din 1913 apăruseră casele impozante ale coloniștilor. Căi ferate și șosele, poduri și lucrări de artă, edificii administrative moderne, biserici și școli apăruseră peste tot. Dezvoltarea orașelor era și mai evidentă. Bazargicul crescuse de la 17 000 de locuitori la 24 000, în timp ce Balcic, dintr-un simplu oraș de pescari, devenise un oraș cu sute de vile, care primea în sezon estival zeci de mii de turiști veniți din toate colțurile țării, precum și din străinătate. Portul Balcic se afla în construcție, iar cel de la Caverna se proiectase deja. Stepele fuseseră defrișate și viața la sate cunoscuse o prosperitate fără precedent, mai ales după introducerea industriei agricole. Și să nu se creadă că realizările acestui regim erau rezervate doar românilor. Din contră, bulgarii și turcii profitaseră în egală măsură și, în momentul cedării Cadrilaterului, România transmisese Bulgariei o populație rurală cu mult mai bogată și mai robustă decât cea care locuise pe teritoriul bulgăresc”².

Balcicul atât de drag Reginei Maria a cunoscut și el o dezvoltare economico-socială fără precedent, care a fost dublată însă, mai mult decât în alte orașe sud-dobrogene, și de stimularea vieții culturale a orașului, prin apariția unui curent artistic care aduna nume de seamă ale artei și literaturii românești din epocă.

Despre aceste realități avea să noteze Emanoil Bucuța într-o lucrare închinată urbei pitorești de la malul mării, subliniind trăsăturile specifice ce făcuseră această așezare diferită de toate celelalte așezări-stațiuni de la malul mării: „E Balcicul oraș de artă, popasul pictorilor și al vizitorilor. E vedenia Coastei-de-Argint și a Răsăritului. Fusese și mai înainte? Da, dar nu era ochiu s-o vadă, nici condeiu să-i încondeieze conturile. Ca o solie a acestui înțeles, cele dintâi trei clădiri nou ridicate în cartierul nou al Balcicului au fost trei case de pictori: Szatmary, Cuțescu Stork și Regina Maria. Scriitorul Dunării și al Mărilor, Jean Bart, s-a făcut proprietar chiar în inima târgului. Și mai sunt și alții ... Știți căsuța cu fața la Mare și cu linii de templu grec, a lui Murgoci, unul dintre cei dintâi descoperitori și cercetași ai plaiurilor acestea însorite? Acum e a unui pictor și ea, întărite cu tot felul de zidărie, pe care surpările firești ale pământului sau ploile o crapă și o duc la vale. Prin iarba groasă se strecoară încet broaște țestoase. O prigonie colorată s-a oprit într-un midgal. Vântul plimbă umbra unor nori de vară prin lespezile și

² *Ibidem*, pp.175-176.

țândările de piatră ale cimitirului turcesc de pe coastă, ca niște pânze de catarge argonauate. S-aud cum cad apele dulci din râpă în râpă. E Balcicul oraș de artă.”³

Mai mult decât orice altă personalitate a vremii, Regina Maria a României avea să-și lege în mod indisolubil numele de această mică așezare de pescari, care peste ani și chiar și acum, la peste optzeci de ani de la trecerea sa în neființă, a rămas în conștiința contemporanilor ca „Balcicul Reginei Maria”. Regina avea să-și construiască aici un paradis, chiar și efemer – vila Tenha Yuvah, unde Majestatea Sa strânsese multe obiecte dragi, care reprezentau esența gustului și stilului pe care și-l formase de-a lungul vieții. Așa cum arăta istoricul Diana Mandache, „Balcicul avea să devină un *imago mundi* al Reginei, iar reședința Tenha Yuvah reprezenta centrul lumii”⁴. După 1932, când pe tronul României a urcat Carol al II-lea, Regina Maria a petrecut o foarte mare parte din timp în reședința din Balcic, în apropierea Mării, față de care simțea un „dor străfund și veșnic” și înconjurată de florile pe care le-a iubit atât de mult. Aici, Regina își petrecea timpul liber făcând echitație, plimbări cu barca cu motor sau băi de mare în timpul verii, și tot aici avea parte și de primiri oficiale din partea autorităților și a personalităților locale, care erau interesate s-o cunoască, dar mai ales se înconjura de poporul său, care o iubea și o cinstea ca pe o mamă.

SANIC, Casa Regală Personală Maria- Activitatea Literară.
Memorii, Dos III/183/1932, f. 146 verso

³ Emanoil Bucuța, *Balcic cu 25 de reproduceri*, Editura Ramuri, Craiova, 1931, pp. 7-8.

⁴ Diana Mandache, *Balcicul Reginei Maria*, Editura Curtea Veche, București, 2014, p. 54.

Adeseori, însoțită de membrii familiei, de artiști sau de diferiți oficiali, Regina Maria se deplasa în localitățile Cadrilaterului, unde întâlnirile sale cu locuitorii satelor sau orașelor se transformau în adevărate momente de spirit și cultură.

SANIC, Casa Regală Personală Maria- Activitatea Literară.
Memorii, Dos III/183/1932, f. 147 verso

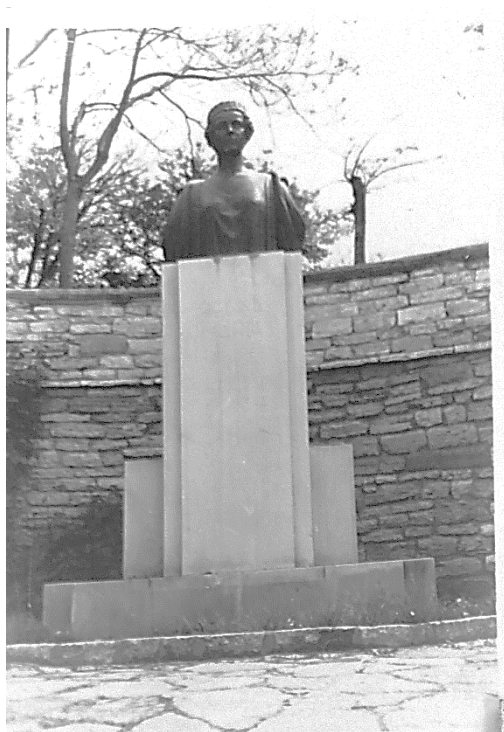
În 1932 Regina și-a petrecut o mai lungă perioadă de timp (luna iunie) la Balcic, înconjurată de oficialii locali și de poporul care o iubea atât de mult. Cam în aceeași perioadă a apărut o inițiativă locală de a comanda un bust al Reginei, ce urma să fie amplasat în orașul Balcic, ca un omagiu adus Suveranei ce se îngrijise de creșterea acestei așezări. În acest sens, în revista „Cele trei Crișuri”, secțiunea *Noutățile Zilei*, se făcea următoarea mențiune: „Din inițiativa D-lui dr. Av. Stere, Prefectul Județului Caliacra, și a D-lui O. Moșescu, deputat, s-a constituit un comitet de inițiativă pentru ridicarea unui bust M.S. Regina Maria la Balcic, care va fi așezat în piața din fața Primăriei, cu vedere spre mare”⁵.

Cu realizarea acestei lucrări a fost însărcinat sculptorul Oscar Han⁶, care era deja cunoscut în epocă pentru preocupările sale portretistice – în perioada

⁵ „Cele trei Crișuri”, anul XIII, nr. 3-4, martie-aprilie 1932, p. 41.

⁶ Oscan Han (1891-1976) a absolvit cursurile Școlii Naționale de Arte Frumoase, avându-i ca profesori pe Dimitrie Paciurea (sculptură) și Fritz Storck (pictură). A debutat în anul 1911 cu lucrarea *Cap de fetiță*, fiind remarcat imediat de cronicarii plastici din epocă. Preocupat de tematica portretului, în perioada Primului Război Mondial a realizat efigiile mai multor personalități istorice și contemporane, iar începând cu anii '30 a primit și executat mai multe

Primului Război Mondial realizase efigiile unor personalități contemporane ale societății românești, precum Nicolae Iorga și Vasile Pârvan, sau din trecut (Constantin Brâncoveanu și Mihai Eminescu). Nu se cunosc până în prezent detalii privind încheierea contractului și a lucrărilor de realizare și amplasare, dar se știe cu siguranță că în vara anului 1933 lucrarea fusese finalizată și urma să fie amplasată în fața Primăriei Balcic. În acest context, o știre furnizată de revista „Cele trei Crișuri” este relevantă pentru momentul ales: „ La 2 iulie se va dezveli la Balcic, bustul de bronz al M.S. Regina Maria”⁷.

Bustul Reginei Maria, așa cum era amplasat la Balcic, SANIC, Fond Ministerul Artelor, dosar 90/1940, f.32

monumente de artă publică, printre care amintim: 1933, Sinaia, *Regele Carol I* ; 1934, Constanța, monumentul *Mihai Eminescu*; 1934, Mărășești, *Monumentul Victoriei*; 1939, București, *Constantin Brâncoveanu*, bronz; 1936, Constanța, monumentului *Anghel Saligny* ș.a. Oscar Han a fost considerat un inovator în concepții și formule și chiar și atunci când a executat lucrări de mici dimensiuni, arta sa pare mai degrabă opera unui arhitect, a se vedea Ioana Vlasiu (coord.), *Dicționarul Sculptorilor din România, secolele XIX-XX*, vol. II. Lit. H-Z, Editura Academiei Române, București, 2012, pp. 17-18.

⁷ „Cele trei Crișuri”, anul XIV, nr. 5-6, mai-iunie 1933, p. 75.

Bustul Reginei a fost executat din bronz, iar Majestatea Sa apare reprezentată purtând una dintre diademele foarte dragi ei, este vorba de tiara cu 22 de anouri de diamante, pe care suverana o primise de la mama sa, Marea ducesă Maria Alexandrovna. Regina Maria purta această bijuterie extrem de scumpă (în anul 1900 bijuteria era evaluată la 500 000 franci) la marile reuniuni ale familiilor regale europene, purtarea tiarelor fiind impusă de protocol și etichetă ca obligatorii pentru recepții, baluri, spectacole de operă sau teatru. Bijuteria avea pietrele sertizate* în chatons** din argint și aur pur. Așa cum arăta cercetătoarea Dorina Tomescu, într-un studiu publicat în 1997, această tiară apare menționată într-un testament al Principesei Mariei din anul 1908, redactat în engleză. În amintitul act, Principesa stabilea ca diadema cu safire și briliante, primită în dar de la soțul ei în 1893, urma să revină, după moartea ei, lui Mignon, în vreme ce „diadema cu cercuri, bătută în diamante, << pe care o am de la mama>>, îi revenea Elisabetei”⁸.

În 1916 (14/27 decembrie 1916), în vârtoarele evenimentelor determinate de ocuparea Bucureștiului și retragerea autorităților la Iași, Regina Maria a decis să trimită în Rusia, alături de tezaurul țării, o parte din bijuteriile sale ce fuseseră puse în două cutii, marcate cu sigiliile Băncii Naționale a României⁹. Însă înlăturarea brutală a țarismului a avut o consecință dramatică pentru țara noastră: bolșevicii au rupt relațiile cu România, l-au arestat pe ambasadorul nostru în Rusia, C. Diamandy, și au sechestrat fondul de aur depus la Moscova¹⁰. Este momentul când, alături de celelalte piese trimise în Rusia, această superbă

* sertizarea este un procedeu, o tehnică care consta în introducerea unei pietre prețioase într-un orificiu special, tehnică care după 1935 se pare că a fost abandonată în favoarea altor metode.

** inel metalic în care se fixa o piatră prețioasă.

⁸ Dorina Tomescu, *Bijuteriile reginei Maria*, în „Muzeul Național”, anul IX, nr. 9, 1997, pp. 218-219.

⁹ Într-o notă trimisă de Banca Națională a României ministrului Rusiei la Iași se specifica: „În afară de tezaurul în aur, va trebui să transportăm în același timp două lăzi conținând bijuterii. O mențiune specială constând numărul și natura sigiliilor va urma să se facă în protocol”. Ulterior, în cuprinsul Protocolului încheiat la 14 decembrie 1916, la Iași, se specifica că: „În afara tezaurului Băncii Naționale a României mai sus indicat, s-a mai încărcat în același vagon, nr.225.692 I-0 B, încă alte două lăzi purtând sigiliile Băncii Naționale a României, lăzi a căror valoare declarată este de 7 (șapte) milioane” – era vorba de lăzile ce conțineau bijuteriile Reginei Maria, vezi Viorica Moisiuc, Ion Calafeteanu, Constantin Botoran, *Tezaurul României la Moscova. Documente (1916-1917)*, Editura Globus, București, 1993, pp. 35-40.

¹⁰ *Ibidem*, p. 114, doc. 45 (*Hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului din Petrograd, transmisă de Radio-Petrograd, primită la București la 15/28 ianuarie 1918*).

bijuterie a Reginei pur și simplu dispare în condiții necunoscute, tiara cu anouri nemaifiind menționată în nici unul din testamentele ulterioare ale suveranei.¹¹

Mai trebuie spus că în colecția Muzeului Național de Istorie există un alt bust al Reginei Maria, realizat de George Leonida, purtând aceeași tiară, dar spre deosebire de bustul executat de Oscar Han, această reprezentare pune accent și pe elementele vestimentare și alte bijuterii cu care este reprezentată Suverana¹².

Pentru expunerea bustului în piața centrală a Balcicului, autoritățile locale s-au îngrijit de realizarea unui soclu înalt din granit, amplasat pe strada Mircea cel Bătrân, colț cu bulevardul Regina Maria. Se prea poate ca festivitatea de dezvelire a bustului să fi fost organizată de autoritățile locale în toamna aceluiași an, cu puțin timp înainte ca Suverana să împlinească vârsta de 58 de ani, ca un omagiu adus acesteia, căci în presa vremii am identificat ecouri ale manifestărilor dedicate acestui eveniment: „M.S. Regina Maria și-a serbat nașterea. A fost un prilej pentru poporul nostru, cu al cărei suflet și aspirații Majestatea Sa s-a identificat atât de deplin și care, alături de Regele Întregitor de neam, a contribuit cu atâta râvnă la izbânda idealurilor lui, să-și exprime încă o dată sentimentele de afecție și gratitudine”¹³.

La doar câțiva ani se concretiza un alt demers al autorităților sud-dobrogene, de data aceasta era vorba de realizarea unei statui dedicate Regelui Ferdinand Întregitorul. Într-un Raport al Primăriei orașului Silistra, înaintat Prefecturii Județului Durostor, la data de 24 octombrie 1939, erau enumerate edificiile publice ridicate în orașul Silistra între anii 1919-1939, la capitolul *Monumente, piețe și drumuri*, stipulându-se: „Monumentul Regelui Ferdinand I, înălțat la 18 iunie 1939, operă a sculptorului Dumitriu Bârlad”¹⁴.

Conform profesorului Constantin Tudor, un foarte bun cunoscător al realităților din Cadrilaterul românesc, imediat după moartea regelui, în curtea Regimentului 40 Infanterie din Bazargic (județul Caliacra) a fost dezvelită o statuie de 3,5 m, care-l reprezenta pe Regele Ferdinand în uniformă militară. Proiectul, realizat de sculptorul Ion Dimitriu-Bârlad, a fost finanțat prin subscripție publică, costând nu mai puțin de 800 000 lei. Proiectul i-a inspirat și pe locuitorii Silistrei, care, la inițiativa fostului prefect Tașcu Pucerea și a profesorului Pericle Papahagi, au constituit după moda vremii un Comitet de inițiativă. În

¹¹ *Ibidem*; Dorina Tomescu, *Despre bijuteriile și rochiile Reginei Maria*, în „Muzeul Național”, anul XX, 2008, pp. 266-267.

¹² Ioana Vlasiu (coord.), *Dicționarul Sculptorilor...*, p. 94. Bustul se află în prezent în colecția de Artă plastică a Muzeului Național de Istorie a României (Nr. Inv. 67420), fiind clasat în categoria Tezaur, prin Ordinul 2679/11.06.2003, vezi [www.cimec.ro](http://clasate.cimec.ro/) (<http://clasate.cimec.ro/>)

¹³ „Cele trei Crișuri”, anul XIV, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1933, p.125.

¹⁴ Constantin Tudor, *op.cit.*, p. 210 și nota 70.

chiar prima sa ședință (6 mai 1938), Comitetul local a decis punerea pietrei de temelie a viitorului monument în data de 10 mai 1938 și, totodată, a deschis o listă de subscripție publică, Primăria Silistra și Prefectura de Durostor fiind cei mai însemnați contributori.¹⁵

Proiectul a fost încredințat tot sculptorului Ion (Jean) Dimitriu-Bârlad, care în primăvara anului 1939 reușea să finalizeze mulajul în care avea să toarne mai apoi bronzul. În luna aprilie a aceluiași an impozanta statuie, ce-l înfățișa pe Regele Ferdinand I Întregitorul, sosea la Silistra, fiind amplasată pe soclul construit din granit și placat cu marmură în fața Geamiei Bairachlă.¹⁶

Evenimentul este amintit de revista orădeană „Cele trei Crișuri”, care consemna succint în numărul 5-6 din mai-iunie 1939: „S-a inaugurat la Silistra, cu mare fast, sub patronajul d-lui N. Ottescu, rezident regal al <<Ținutului Marea>>, desvelirea monumentului Regelui Întregitor, Ferdinand I”¹⁷. Un alt organ de presă, de această dată transilvănean, consemna: „Duminica trecută orașul Silistra din Dobrogea a îmbrăcat haină de mare sărbătoare. S-a desvelit în această zi statuia ridicată marelui Rege Ferdinand I, făuritorul României de azi. Din toate părțile Dobrogei și al Ținutului Mării au venit la această sărbătoare numeroase delegații de săteni și coloniști. Din partea guvernului a fost dl. Ministru M. Cornățeanu”¹⁸. Mai multe informații aflăm însă din revista „România eroică”, care într-un amplu articol dedicat profundelor transformări aduse în Cadrilater de administrația românească, nota: „Am avut ocaziunea să ne ocupăm în diferite rânduri despre repunerea în valoare a teritoriilor de peste Dunăre, revenite în stăpânirea moștenitorilor Romei. [...] Cele două capitale dela sud s-au transfigurat și ele sub stăpânirea noastră ca moștenitori de drept. În mijlocul Silistrei tronează astăzi statuia, admirabil turnată de sculptorul român Dimitrie Bârlad, a Regelui Ferdinand I, ca un simbol al stăpânirii românești în regiunea transdunăreană.

Inițiativa acestui monument, care ar putea face cinste oricărei capitale, se datorează actualului prefect, Colonelul Eugen Demetrescu. E una dintre cele mai reușite. Comitetul de inițiativă, pus sub prezidenția de onoare a regretatului fost prim ministru Armand Călinescu, și alcătuit din cele mai reprezentative figuri ale județului, în frunte cu actualul prefect și cu actualul primar, Dl. E. Melidon, au strâns cu ușurință fondul de construcție de 1 500 000 lei. E încă o dovadă de spirit

¹⁵ Virgiliu Z. Teodorescu, Contribuții la istoria unor monumente dedicate cinstirii Regelui Ferdinand I, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXII-XXIV, vol. II, Vaslui, 2001-2003, p.752; vezi și Constantin Tudor, *Povestea statuii Regelui Ferdinand I de la Silistra*, consultată online la adresa <https://costeltudor.com/2018/01/29/povestea-statuii-regelui-ferdinand-i-de-la-silistra/>

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ „Cele trei Crișuri”, anul XX, nr. 5-6, mai-iunie 1939, p. 121.

¹⁸ „Unirea Poporului”, anul XXI, nr. 26, 25 iunie 1935, p. 4.

de inițiativă, de puterea de fermentațiune, pe care actualii conducători au imprimat-o județului. Dacă nu ar fi fost decât această statuie la activul lor și încă ar fi un motiv de a recolta recunoștința publică”¹⁹.

Încheiem această trecere în revistă a ecourilor de presă privind dezvelirea statuii Regelui Ferdinand I cu un extras dintr-o revistă, care surprindea atmosfera în sânul participanților la eveniment: „De curând a fost desvelit la Silistra (Dobrogea) monumentul Regelui Ferdinand I, în prezența d-lui Eugen Titeanu, Ministrul Propagandei. D-sa a rostit un discurs (care a avut un viu răsunet în străinătate), arătând că minoritățile dela noi se bucură de un foarte bun tratament – lucru confirmat chiar de minoritățile însăși. Turcii și bulgarii prezenți au făcut o călduroasă manifestație de simpatie d-lui Ministru Titeanu”²⁰.

Ridicate din grija și cu efortul comunităților din Silistra, respectiv Balcic, cele două monumente sculpturale dedicate Regelui Ferdinand Întregitorul și Reginei Maria aveau să cunoască însă o soartă vitregă, pentru că așa cum se întâmplă adeseori în istorie, simbolurile sunt primele care cad pradă distrugerii și uitării.

La mai puțin de un an de la evenimentele descrise mai sus, România avea să cunoască poate cea mai neagră perioadă din existența sa statală – rapturile teritoriale din vara anului 1940. După ce Rusia sovietică a anexat Basarabia, iar prin Dictatul de la Viena (30 august) ne-a fost smuls Ardealul, Bulgaria a considerat oportun să se folosească de împrejurările existente pentru a tranșa în favoarea ei, mai veche dispută legată de graniță, pe care o avea cu România. Tot mai izolată pe plan internațional, țara noastră a fost supusă unor puternice presiuni revizioniste manifestate de Ungaria și Bulgaria, care se bucurau de susținerea Germaniei naziste și a Italiei fasciste. În aceste dramatice împrejurări, la 19 august 1940 începeau la Craiova lucrările Conferinței româno-bulgare privind Cadrilaterul. Delegația română a fost alcătuită din Al. Cretzianu, ministru plenipotențiar și șef al delegației, Horia Grigorescu, primarul orașului Constanța, generalul Gheorghe Potopceanu și Henri G. Meitani; delegația bulgară a fost compusă din Svetoslav Pommenov, ministru plenipotențiar și șef al delegației, generalul Popov, comandantul Garnizoanei Varna, Anghelov, secretar general la Ministerul de Interne și Molov, directorul general al Datoriei Publice. Lucrările Conferinței s-au desfășurat sub semnul recomandărilor imperioase ale Germaniei naziste, deja la data de la 24 august

¹⁹ Flavius, *Românismul la granița de sud*, în „România eroică”, anul III, nr. 5-8, septembrie-decembrie 1939, p. 94.

²⁰ *Monumentul Regelui Ferdinand I la Silistra. Cuvântul d-lui ministru E. Titeanu*, în „Viața creștină”, an V, nr. 27, 2 iulie 1939, p. 4.

ajungându-se la un acord de principiu, în urma căruia România ceda Bulgariei întregul Cadrilater, în granițele sale din 1913. În urma acceptului primit de la Consiliul de Coroană din 24 august 1940, cele două delegații au finalizat negocierile la 7 septembrie 1940, când s-a semnat Tratatul de la Craiova, ce conținea șapte articole și un protocol referitor la aplicarea articolului I, privind stabilirea granițelor dintre cele două state.²¹

România ceda astfel 7 412 kmp și aproximativ 360 000 de locuitori, tratatul prevăzând și un schimb de populație, respectiv 65 000 de bulgari la nord de noua frontieră și 110 000 de români la sud de aceasta aveau să fie transmutați²². Cea mai spinoasă problemă era, în mod cert, problema populației, deoarece Cadrilaterul fusese colonizat cu numeroase familii de români, care, odată împrăștiate pe pământurile devenite libere prin emigrarea turcilor, sau prin parcelări de stat, își întemeiaseră aici gospodării înfloritoare.

Evacuarea teritoriului cedat a început încă din cursul lunii august, predarea oficială realizându-se însă în intervalul 20 septembrie - 1 octombrie 1940. Pentru aplicarea pe teren a hotărârilor de la Craiova s-a instituit o comisie mixtă, ce a lucrat la Constanța în cursul lunii septembrie, sub președinția generalului Potopeanu, secondat de magistratul Traian Niculescu, prim-procurorul Tribunalului Constanța. Comisia bulgară l-a avut în frunte pe dr. Anghelov și generalul Solarov.²³

Predarea și schimbul bunurilor, printre care instalațiile industriale, investițiile capitalului românesc, aurul – în numerar, bijuterii etc, precum și predarea recoltei anului 1940 au provocat discuții laborioase, hotărându-se ca bunurile să fie evaluate în numerar și operațiunile de despăgubire să se facă prin Banca Națională a României. În aceste condiții s-a pus imediat problema evacuării bunurilor culturale din acest teritoriu, discuțiile fiind purtate de către autoritățile centrale – Ministerul Cultelor și Artelor – cu primăriile și prefecturile din teritoriu.

Astfel, la 21 august 1940, directorul Muzeului Șimu, pictorul Marius Bunescu, a fost însărcinat de ministrul de resort cu cercetarea și evaluarea „colecțiilor și clădirilor de artă, aflate pe teritoriul județelor Caliacra și

²¹ Constantin I. Kirițescu, *România în al Doilea Război Mondial*, vol. I, Editura Univers Enciclopedic, București 1996, p. 140.

²² Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București 1998, p. 449; Constantin Kirițescu, *op.cit.*, p. 142, menționează 64 200 de bulgari în Dobrogea veche și circa 120 000 – 150 000 de români în Cadrilater, populație ce a fost transmutată de-o parte și de alta a noii granițe.

²³ Constantin I. Kirițescu, *op.cit.*, p. 142.

Durostor”²⁴, precum și cu evaluarea acestora. Ca răspuns la solicitarea ministerului, direcțiunea Muzeului Șimu înainta în data de 23 august 1940 un referat, în care se specifica: „Din convorbirile telefonice prealabile ce am avut cu Primăria din Balcic și cu Primăria și Prefectura din Silistra, rezultă că:

1. Operile de artă din posesia Primăriei Balcic sunt împachetate în lăzi și gata de a fi transportate la locul indicat, în oraș mai existând 2-3 monumente pe piețele publice.
2. La Silistra nu există un muzeu local, care să conțină opere de artă plastică, iar în oraș sunt 2-3 monumente pe piețele publice.
3. În ceea ce privește Palatul Regal din Balcic, după convorbirile avute cu Serviciul Arhitecturii și cu Dl. Secretar General al Palatului Regal din București, ar trebui ca evaluarea să fie făcută de un arhitect, încunoștinându-se și Palatul despre acest lucru.
4. Colecțiile arheologice locale sunt proprietatea primăriilor locale și sunt, de asemenea, strânse. Evaluarea lor ar trebui făcută de un arheolog, ținându-se seama și de investițiile făcute cu desgroparea lor.

Pentru acest motiv, cred Domnule Ministru, că trebuie cerute relații oficiale urgente de la: a). Primăria Balcic; b). de la Prefectura Caliacra; c). de la Primăria Silistra; d). de la Prefectura Durostor, în privința colecțiilor ce posedă, precum și o copie după inventarul acestor colecții, dacă se poate cu evaluări în bani a obiectelor, pe care ei le știu prețui, cunoscându-le valoarea.”²⁵

În baza acestor recomandări, Ministerul Cultelor și Artelor – Direcția Artelor, a trimis telegrame urgente către Prefecții de Caliacra și Durostor, solicitându-se un tablou cu „colecțiile arheologice din județ și evaluările în bani ale obiectelor, chiar dacă aceste evaluări nu sunt făcute decât pentru o parte din ele”²⁶. În această procedură extrem de complicată de repatriere a operelor de artă și istorice din Cadrilater s-a implicat și Ministerul Afacerilor Externe, care trimitea Palatului Regal și Ministrului Flondor, Mareșalul Curții Regale, următoarea înștiințare: „Avem onoarea să vă aducem la cunoștință că Ministerul Afacerilor Străine a dat dispoziție ca toate departamentele să întocmească inventare cu evaluări în bani, pentru toate investițiile făcute în județele și orașele din Cadrilater, în intervalul de la 1913 și până astăzi. Ministrul Cultelor și Artelor întocmește aceste inventare pentru clădiri de artă, opere de artă și de arheologie, biserici și monumente, iar printre instituțiile ce urmează a fi trecute pe acest

²⁴ SANIC, Fond Ministerul Artelor, dosar 90/1940, Referat nr. 39 245 din 21 august 1940, f. 11.

²⁵ *Ibidem*, f. 15.

²⁶ *Ibidem*, f. 16 și ff.17-18. Telegrama urgentă circulară poartă numărul 39921/1940 și a fost trimisă către Prefecții Județelor Caliacra și Durostor și către primarii orașelor Silistra și Balcic.

inventar fiind și Palatul Regal de la Balcic, cu conținutul lui artistic, am onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune să ni se înainteze o evaluare în bani pentru clădiri, colecții, îndiguiuri, parc etc. ale acestui palat”²⁷.

De o atenție deosebită s-au bucurat statuile regale din cele două județe sud-dobrogene, în inventarul întocmit de Prefectura Județului Durostor figurând chiar pe prima poziție Statuia Regelui Ferdinand I „Cel Loial” de la Silistra, realizată din bronz și cu soclul realizat din piatră de Baschioi, lucrare evaluată la suma de 3000 000 lei. (anexa 1 și anexa 2).

Primăria orașului Balcic transmitea la rândul său, către Ministrul Cultelor și Artelor, un raport și un inventar al bunurilor Muzeului Balcic, din care aflăm: „Avem onoarea a vă înainta alăturat copie după inventarul Muzeului Comunal al acestui oraș, cu rugămintea să binevoiți a cunoaște că întregul inventar al acestui muzeu a fost evacuat și transportat cu vaporul la Constanța. Clădirea muzeului, parter și etaj, a fost evaluată la lei 5 000 000 (cinci milioane)-

Monumente: 1). Bustul în bronz al Reginei Maria, de sculptorul Oscar Han, așezat pe soclu de granit pe strada Mircea cel Bătrân colț cu Bld. Maria; 2). Bustul profesorului Murgoci, de sculptorul Storck, așezat în curtea Gimnaziului Industrial care-i poartă numele.-

Primul, împreună cu piața din jur se evaluează la lei 400 000 (patru sute mii), iar al doilea la lei 100 000 (una sută mii). Obiectele de artă ale Muzeului n-au fost evaluate încă”²⁸.

Pe marginea documentului primit, cineva din cadrul Ministerului a adnotat în dreptul bustului Reginei Maria „se va muta la Palatul Balcic”, iar cu privire la celălalt monument se specifica „se va imbarca pentru Constanța”.

Un document centralizator, realizat de directorul Muzeului Șimu, și trimis ministrului de resort în data de 20 septembrie 1940, menționa că valoarea obiectelor ce fuseseră inventariate se ridica la suma de 26 000 000 lei și se specifica că valoarea lor istorică și arheologică „depășește cu mult suma de mai sus”²⁹.

După evacuare, Statuia Regelui Ferdinand „Cel Loial”*, așa cum apare menționat în documentele vremii, a fost adusă la Călărași, însă o petiție semnată de câteva personalități ale orașului Giurgiu, trimisă Președinției Consiliului de Miniștri solicita mutarea statuii în acest oraș. Drept urmare, prin adresa nr.

²⁷ *Ibidem*, f. 23.

²⁸ *Ibidem*, f.31.

²⁹ *Ibidem*, f. 43.

* În popor i s-a spus și „Cel Loial”, deoarece Regele Ferdinand, deși era născut într-o dinastie germană, dinastia de Hohenzollern-Sigmaringen, în Războiul pentru Reîntregire din anii 1916-1918 a pus interesele României mai presus de legăturile sale de sânge, rămânând astfel loial poporului pe care îl conducea.

46.318/1940 adresată primarului orașului Giurgiu, ministrul Cultelor și Artelor cerea următoarele clarificări: „Vă rugăm a ne comunica dacă vă însușiți petiția semnată de D-l. Colonel în rezervă N. Dumitrescu și alte personalități din localitate, prin care se cere ca statuia Regelui Ferdinand I, adusă de la Silistra la Călărași, să fie dată orașului Giurgiu. În caz afirmativ, veți comunica Departamentului nostru dacă Primăria orașului Giurgiu își ia angajamentul de a suporta cheltuielile de transport și instalarea acestei statuii”³⁰.

Adresa de răspuns trimisă de primarul orașului Giurgiu, doctorul I. Ionescu Miltiade, surprinde prin ardoarea cu care se cerea amplasarea statuii în orașul amintit. De aceea, vom reda pasaje din acest apel: „... această statuie, de mari proporții, a fost ridicată în Cadrilater pentru a demonstra tuturor întinderea patrimoniului nostru strămoșesc și omagiul cuvenit Marelui Rege întregitor de țară – astăzi prin restrângerea hotarelor țării noastre, credem că această statuie nu s-ar putea valorifica în nici un alt oraș de pe marginea Dunării, ca la Giurgiu, fiind cel mai important punct la granița de sud a țării și care prin trecutul lui istoric în decursul timpurilor, este cel mai indicat să păstreze acest simbol al întregirii, aci la porțile Orientului. Pentru aceste considerațiuni, vă rugăm să binevoiți a avea în vedere cele expuse mai sus și a aproba ca această statuie să fie donată orașului Giurgiu, cu atât mai mult cu cât orașul nostru este lipsit de un asemenea monument, toate fiind distruse în războiul 1916-1918, din cauza bombardamentului și a invaziei inamice”³¹.

La doar câteva zile după ce ministrul Educației Naționale, Artelor și Cultelor, profesorul Traian Brăileanu, primise această petiție, i-a fost înaintată o altă revendicare venită, de această dată, din partea locuitorii și edilului orașului Cernavodă: „În orașul Silistra s-a ridicat prin strădania populației băștinașe românești, prin obol dobrogenesc și prin munca neobosită a Colonelului E. Dumitrescu, fostul prefect al județului Durostor, copil al orașului Cerna-vodă, statuia Întregitorului neamului nostru, Regele Ferdinand I. - Suntem informați că prin demontare, statuia a fost transportată la Călărași. Cum această statuie își avea o destinație bine definită pentru Dobrogea, o revendicăm cu toată energia a fi plantată în orașelul nostru. Cererea noastră este legitimă și bine întemeiată, pentru că întemeiatorul scumpei noastre Dinastii a anexat provincia noastră Țării Românești și a legat-o prin mărețul pod Regele Carol I ”³².

Disputa a fost tranșată, în cele din urmă, în favoarea călărășenilor și, în acest sens, la 13 noiembrie 1940 Direcția Artelor îl informa oficial pe edilul orașului

³⁰ *Ibidem*, f. 59.

³¹ *Ibidem*, f. 69.

³² *Ibidem*, f. 73.

Călărași de hotărârea adoptată de către ministru; tot atunci, Arhitectul-Şef Gheorghe Ionescu era însărcinat a se deplasa la fața locului, pentru a realiza planurile soclului pe care urma să fie ridicată statuia.³³ Așadar, s-au făcut demersuri administrative necesare amplasării ei în orașul Călărași, dar se pare că intrarea României în război, în iunie 1941, a făcut ca această problemă să se amâne. Totuși, profesorul Constantin Tudor afirmă că, pentru o scurtă perioadă de timp, statuia a fost amplasată într-una din piețele urbei, până în momentul instalării regimului comunist, când statuia monumentală a Regelui Ferdinand I Întregitorul avea să cunoscă un destin tragic – autoritățile locale au dat statuia de bronz la topit.³⁴ Abia în 12 octombrie 2019 un bust un Regelui avea să fie amplasat pe Aleea Domnitorilor din Parcul Central Călărași, într-un act simbolic de *restitutio in integrum*.

Cât privește bustul Reginei Maria, din toamna anului 1940 documentele vremii tac sau oferă prea puține informații cu privire la ce anume s-a întâmplat pe mai departe. Statuia a fost adusă la Constanța foarte probabil în toamna anului 1940, alături de alte bunuri trimise de la Palatul Regal de la Balcic, așa cum atestă un document extras din Fondul Direcției Navigației Maritime: „În conformitate cu ordinul telefonic al Casei Regale – Secretariatul General – prin care aprobă depozitarea obiectelor sosite cu s.s. „Oituz” în Pavilionul Regal de pe dig. Am onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune să se pună la dispoziție camerele necesare pentru executarea ordinului primit”³⁵. Pe marginea acestui document trimis Direcțiunii Porturilor Maritime Constanța, de către comandatul yahtului regal „Luceafărul”, Lt. Comandor Prossinagg Carol, apare următoare notiță scrisă de mână: „Am onoarea a vă referi că obiectele sosite de la Balcic s-au depozitat în garajul Pavilionului regal, precum și într-o magazie, în Pavilion nefiind loc din cauza trupeî încazarmate în odăile de jos”.

Așadar, dacă bustul Reginei Maria de la Balcic a fost inițial mutat la Palatul Balcic, este foarte probabil ca acesta să fi fost adus la Constanța împreună cu celelalte bunuri la începutul lunii septembrie 1940. După știința noastră bustul nu a fost reamplasat la Constanța, iar într-un studiu dedicat statuilor Constanței vechi, cercetătorul Constantin Cheramidoglu nota, punând în valoare informații selectate din arhive locale: „În anul 1949, se mai păstrau în beciurile primăriei Constanța și alte statui. În primul rând e vorba de statuia reginei Elisabeta

³³ *Ibidem*, f.68.

³⁴ Constantin Tudor, Povestea statuii Regelui Ferdinand I de la Silistra, consultat online pe adresa <https://costeltudor.com/2018/01/29/povestea-statuii-regelui-ferdinand-i-de-la-silistra/>

³⁵ SJAN Constanța (SJANC pe mai departe), Fond Direcția Navigației Maritime, dosar 59/1939, fila 15 - Adresă înregistrată la Direcțiunea Porturilor Maritime Constanța cu nr. 022171 din 4 septembrie 1940.

(Carmen Sylva), ce o reprezenta alături de muza cântând din harpă. Cealaltă era a reginei Maria, statuie ce fusese evacuată de la Balcic și firește, în noul context politic de după 1948, nu mai putea fi pusă pe soclu”³⁶.

O altă informație prețioasă am regăsit-o în arhiva fostei Direcții a Monumentelor Istorice (DMI în epocă), care ne aduce importante lămuriri cu privire la soarta acestor statui; este vorba de adresa 12319/18 iulie 1951, trimisă de Comitetul pentru Așezăminte Culturale de pe lângă Consiliul de Miniștri, Direcției Generale a Artelor Plastice, Serviciul Muzeu: „Sfatul Popular al orașului Constanța, Secțiunea culturală, ne comunică cu Nr.11197/1951 că este în posesia a patru statui de bronz, în greutate totală de 600 kg., și anume: trei ale fostei familii regale și una a avocatului Ioan N. Roman. Vă rugăm să răspundeți direct Sfatului Popular dacă poate să dea altă întrebuințare materialului din care sunt executate, sau să le păstreze mai departe ca opere de artă”³⁷ (anexa 3).

Așadar, reprezentanții Sfatului Popular al orașului Constanța solicitau permisiunea de a topi aceste sculpturi și de a refolosi materialul. Din fericire, Academia Română, prin vocea academicianului Petre Constantinescu-Iași, a salvat aceste statui-simbol de la dispariție: „Ca urmare la Adresa nr. 28476/1951 referitoare la cele 4 statui de bronz găsite în orașul Constanța, vă facem cunoscut că este necesar mai înainte de a se proceda la retopirea lor, să fie făcute prin Dvs. cercetări la fața locului, iar rezultatele obținute, cu aprecieri asupra valorii artistice ce prezintă acestea, să fie comunicate și Comisiei noastre. – Numai în urma acestor cercetări, se va putea decide.- ”³⁸ (anexa 4).

Statuile, conform doamnei Doina Păuleanu, directoarea Muzeului de Artă Constanța, au zăcut o vreme îndelungată în beciurile Primăriei Constanța și, mai apoi în beciul Muzeului „Ion Jalea”, constituit în anul 1968, odată cu donația pe care artistul a făcut-o. Într-un articol de presă apărut în 2014, cunoscutul critic de artă specifica cu privire la soarta sculpturilor ce le reprezentau pe cele două suverane ale României – Regina Elisabeta și Regina Maria: „Statuia (este vorba de statuia lui Carmen Sylva – n.n.) a ajuns în subsolul Muzeului „Ion Jalea”, neștiută de nimeni. În inventarele muzeului, statuia apărea ca <<Statuie de femeie>>. În acest fel, în inventarele muzeului nostru s-au adăpostit o serie de lucrări ca să supraviețuiască, precum statuia Reginei Elisabeta sau statuia Reginei Maria, de Oscar Han. Ca semn al ororilor prin care a trecut, statuia reginei avea în spate urmele unui glonț din cel de-Al Doilea Război Mondial. După 1990, am încercat să

³⁶ SJANC, Dosar 28/1949, f. 83 apud Constantin Cheramidoglu, *Statuile Constanței vechi*, în „Ex Ponto”, an XI, nr. 3 (40) / 2013, p. 195.

³⁷ Arhiva Institutului Național al Patrimoniului (INP), dosar 3784 (*Statui ale familiei regale – Corespondență*), f. 4.

³⁸ *Ibidem*, f. 5.

informăm opinia publică de existența acestei statui. Ea avea o gaură de glonț în spate, pe care a restaurat-o, benevol, colegul nostru de la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Dan Ionescu.”³⁹.

Într-adevăr, evaluarea și restaurarea primară a celor două statui a fost realizată de restauratorul Dan Ionescu, unul dintre veteranii Laboratorului Zonal de Restaurare din cadrul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, care, vorbind despre starea de degradare a celor două statui regale, afirma: „La începutul anilor 1990, doamna Doina Păuleanu, în aceea perioadă director la Direcția de Cultură a județului Constanța, mi-a propus să începem restaurarea celor două reprezentări sculpturale - Regina Elisabeta și Regina Maria. Cele două reprezentări erau depozitate în beciul Muzeului de Artă „Ion Jalea”, de mulți ani, pentru a fi protejate de vremurile prin care trecuseră. Statuia Reginei Elisabeta, operă de bronz a sculptorului Ion Jalea, era puternic oxidată și , în plus, trecerea ei prin regimul comunist era marcată de o gaură de 4-5 cm diametru, lăsată, probabil, de glonțul unei arme. După o spălare cu apă distilată, în mai multe reprize, am început un tratament chimic cu Complexon III, aplicând pe întreaga sa suprafață comprese îmbibate cu această soluție. La anumite intervale de timp compresele erau schimbate (în momentul în care căpătau culoare verzuie), apoi piesa a fost spălată cu apă dedurizată. Tratamentul a continuat până în momentul în care clorura a dispărut de pe întreaga suprafață. În ceea ce privește gaura datorată unui glonț, a fost acoperită cu ajutorul unei soluții preparate în așa fel încât să nu afecteze bronzul. În final, întreaga statuie a fost patinată. Ulterior, din câte am aflat, lucrările de restaurare au fost continuate de un alt restaurator constănțean.

Câțiva ani mai târziu după momentul amintit, doamna Doina Păuleanu, director al Muzeului de Artă Constanța, mi-a solicitat ajutorul pentru restaurarea bustului Reginei Maria, care între timp fusese adus la Muzeul de Artă. Bineînțeles, am dat imediat curs solicitării, piesa urmând a fi curățată de depunerile de clorură de cupru și restaurată în zona gâtului, unde existau câteva fisuri în metal. În mare, metoda de restaurare primară a bustului Reginei Maria a fost identică cu cea folosită la restaurarea statuii Reginei Elisabeta: tratament chimic cu Complexon III, spălare, chituirea porțiunilor cu fisuri și, în final, patinarea. Menționez că între cele două lucrări am fost solicitat de conducerea Colegiului „Mircea cel Bătrân” din Constanța pentru restaurarea unei plăci realizate în memoria profesorilor și elevilor căzuți în Primul Război Mondial, realizată de Ion Jalea. Această placă a

³⁹ Regina împușcată și „exilată” la subsol, din nou pe pedestal, în „Telegraf online” din 18 martie 2014, consultat la adresa: <https://www.telegrafonline.ro/regina-impuscata-si-exilata-and-8221-la-subsol-din-nou-pe-piedestal>, în data de 2 decembrie 2020.

fost și ea condamnată la uitare, pentru faptul că avea pe ea reprezentarea Arhanghelului Mihail și a fost asociată, în mod greșit, cu Mișcarea Legionară. Ca și celelalte două piese, și placa comemorativă de la Liceul „Mircea cel Bătrân” a fost ferită de ochii rău-voitorilor vreme îndelungată, fiind păstrată în beciul Muzeului de Artă Ion Jalea”⁴⁰.

Aceste prime măsuri de conservare și restaurare primară s-au executat în anul 1990, ambele statui fiind afectate de trecerea timpului și de păstrarea în condiții improprii. Dacă Regina Elisabeta, alături de muza cu harpă, și-a regăsit în 2013 locul pe fațada Cazinoului, privind în depărtare Marea sa iubită, abia în toamna acestui an s-a reușit, tot prin eforturile doamnei Doina Păuleanu, repunerea pe soclu a bustului Reginei Maria. S-au împlinit, așadar, exact 80 de ani de la plecarea statuii în refugiu, un refugiu care a durat mult prea mult și care ne îndeamnă să ne reconsiderăm simbolurile naționale.

De asemenea, informația pe care am amintit-o mai sus ne indică faptul că mai exista o a treia statuie regală, care este foarte probabil să fi fost un bust al Regelui Ferdinand și care a dispărut în condiții necunoscute.

Închei prin a sublinia un ultim aspect: șansa sau poate micile eforturi individuale au făcut ca în anii întunecați ai regimului comunist, statuile regale de la Constanța (este vorba de statuile celor două regine) să supraviețuiască ascunse în beciurile unor instituții. Acest fapt, deși nefiresc, pare însă de înțeles, căci așa cum se întâmplă adeseori în istorie, simbolurile sunt primele care cad pradă distrugerilor și demantelărilor. Ceea ce pare însă greu de înțeles este cum timp de 30 de ani, de la Revoluție încoace, autoritățile locale nu au înțeles și nu au găsit bunăvoința de a înțelege că recuperarea simbolurilor noastre reprezintă, de fapt, recuperarea istoriei noastre furate.

În final, aduc mulțumiri, pe această cale, distinsului meu coleg, domnul restaurator Dan Ionescu, care mi-a pus la dispoziție mai multe date privind demersurile efectuate în anul 1990 și două fotografii ale bustului Reginei Maria, precum și distinsului om de cultură din Călărași, profesor Constantin Tudor, ale cărui demersuri pentru cunoașterea istoriei românești din Cadrilater mi-au fost de un real folos în schițarea prezentului studiu.

⁴⁰ Toate informațiile prezentate mai sus mi-au fost furnizate de dl. Dan Ionescu, restaurator metal și fost conducător al Laboratorului Zonal de Restaurare, din cadrul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, via e-mail. Domnia sa s-a arătat dispus să ofere și alte date și informații care ar putea să întregescă imaginea noastră despre ceea ce s-a întâmplat cu aceste două opere de artă. E-mail: dan_mihai51@yahoo.com

ANEXA 1

Refectory Județului Durostor

Tablou

De obiecte de artă și arheologice aflate în județul Durostor

No. crt.	Obiect	Locul unde se află	Materialul din care este	Numărul inventarului	Valoarea în lei	Observații
1	Statuia Regelui Ferdinand I	Silistra	Fontă, bronz	3000.000		
2	Statuia lui I.C. Brătianu	"	"	"		
3	Statuia lui A. Constantin	"	"	"		
4	Monumentul Jandarmilor	"	piatră	"		
5	Statuia lui A. Constantin	"	"	"		
6	Monumentul lui A. Constantin	"	"	"		
7	Statuia lui A. Constantin	"	"	"		
8	Statuia lui A. Constantin	"	"	"		
9	Statuia lui A. Constantin	"	"	"		
10	Statuia lui A. Constantin	"	"	"		

Prezentul tablou se certifică drept

Șeful Județului Durostor

Șeful Județului Durostor

Tablou de obiecte de artă și arheologice aflate în județul Durostor, aduse în țară în toamna anului 1940, SANIC, Fondul Ministerul Artelor, Dosar 90/1940, f. 25

ANEXA 2

DE MONUMENTE PUBLICE DIN ORAȘUL SILISTRA

No. crt.	Detalii	Strada	No.	Materialul construcției	Evaluarea după prețul de cost	Cine a construit	Observații
1	Monumentul M.S. Regelui Ferdinand cel I-lea	Regina Maria	2	Pondant beton cu plăci de marmură. Statuia din bronz.	1.500.000	Un comitet de construcție în cadrul Prefecturii Județului	
2	Monumentul Jandarmilor	Regele Carol I	3	Turnat în beton	500.000	Prefectura	
3	Monumentul Eroilor	Grăd. străzi	"	"	1.000.000	Sec. Căpit. Eroilor	
4	Monumentele lui I.C. Brătianu și A. Constantin	În curtea Prefecturii Str. Reg. Carol I.	"	Seclă de beton Statui de bronz	200.000	Prefectura	

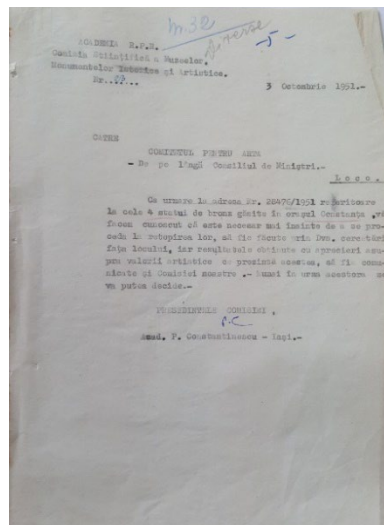
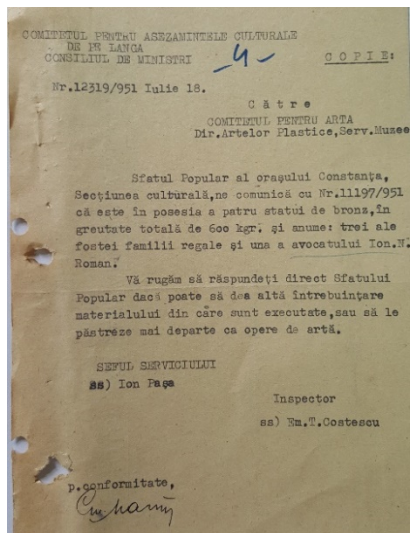
Se certifică de noi, pentru exactitate,

Șeful Județului Durostor

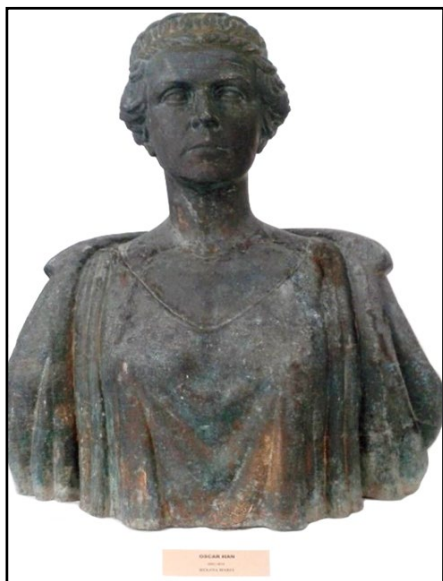
Șeful Județului Durostor

Tablou de monumente publice din orașul Silistra ce au fost evacuate din Cadrilater în toamna anului 1940, SANIC, Fondul Ministerul Artelor, Dosar 90/1940, f. 27

POVESTEA STATUIILOR REGALE DIN CADRILATER

Correspondență între Comitetul pentru Așezăminte Culturale și Comisia Științifică a Muzeelor, Monumentelor Istorice și Artistice, prin care se respingea topirea statuiilor regale de la Constanța, Arhiva INP, Dosar 3784, ff. 4-5.

Bustul Reginei Maria, înainte și după operațiunile de curățare-restaurare, fotografii din arhiva personală a dl. restaurator Dan Ionescu

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare-Arhive

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (SANIC), Fond Ministerul Artelor, Dosar 90/1940;

SANIC, Casa Regală Personală Maria - Activitatea Literară. Memorii, Dosar III/183/1932.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (SJANC), Fond Direcția Navigației Maritime, Dosar 59/1939;

Arhiva Institutului Național al Patrimoniului (INP), Dosar 3784 (Statui ale familiei regale - Corespondență);

II. Presă

„Cele trei Crișuri”, anul XIII, nr. 3-4, martie-aprilie 1932.

„Cele trei Crișuri”, anul XIV, nr. 5-6, mai-iunie 1933.

„Cele trei Crișuri”, anul XIV, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1933.

„Cele trei Crișuri”, anul XX, nr. 5-6, mai-iunie 1939.

„Unirea Poporului”, anul XXI, nr. 26, 25 iunie 1935.

„România eroică”, anul III, nr. 5-8, septembrie-decembrie 1939.

„Viața creștină”, an V, nr. 27, 2 iulie 1939.

III. Lucrări de specialitate

Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București 1998;

Bucuța, Emanoil, *Balcic cu 25 de reproduceri*, Editura Ramuri, Craiova, 1931;

Kirițescu, Constantin I., *România în al Doilea Război Mondial*, vol. I, Editura Univers Enciclopedic, București 1996;

Mandache, Diana, *Balcicul Reginei Maria*, Editura Curtea Veche, București, 2014;

Moisiuc, Viorica (coord.), *Tezaurul României la Moscova. Documente (1916-1917)*, Editura Globus, București, 1993.

Teodorescu, Virgiliu Z., Contribuții la istoria unor monumente dedicate cinstirii Regelui Ferdinand I, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXII-XXIV, vol. II, Vaslui, 2001-2003, pp.747-765.

Tomescu, Dorina, *Bijuteriile reginei Maria*, în „Muzeul Național”, anul IX, nr. 9, 1997, pp. 211-227.

Tomescu, Dorina *Despre bijuteriile și rochiile Reginei Maria*, în „Muzeul Național”, anul XX, 2008, pp. 265-276.

Tudor, Constantin *Administrația românească în Cadrilater (1913-1940)*, Editura Agora, Călărași, 2005.

Vlasiu, Ioana (coord.), *Dicționarul Sculptorilor din România, secolele XIX-XX*, vol. II. Lit. H-Z, Editura Academiei Române, București, 2012, pp. 17-18.

IV. Referințe online:

www.cimec.ro (<http://clasate.cimec.ro/>);

<https://costeltudor.com/2018/01/29/povestea-statuii-regelui-ferdinand-i-de-la-silistra>;

<https://www.telegrafonline.ro/regina-impuscata-si-exilata-and-8221-la-subsol-din-nou-pe-piedestal>;

CULTURAL REFUNDS - THE STORY OF THE ROYAL STATES OF SOUTHERN DOBROGEA, REPATRIATED IN THE AUTUMN OF 1940

Abstract: This study is dedicated to the recovery of the lesser-known history of two royal statues: the statue of King Ferdinand I the Integrator from Silistra and the bust of Queen Mary of Balchik. Both sculptural works were commissioned by the local population of the two cities, during the period when they were under the Romanian administration. After the loss of the Quadrilateral, in the autumn of 1940, the two statues, along with other works of art, historical and archaeological, were repatriated, stopping in Călărași and, respectively, in Constanța. While the statue of King Ferdinand the Complete was melted by the communists at a date unknown until now, the bust of Queen Maria was deposited, along with other sculptures, in the cellars of Constanța City Hall and later in the cellar of the Ion Jalea Museum, being restored on the pedestal in November 2020. In the present study, by constantly consulting the press of the time and gathering information from various local and central archives, we managed to draw the hidden history of these two symbolic statues.

Keywords: Statue of King Ferdinand I, bust of Queen Mary, Silistra, Balchik, Quadrilateral.